

Cúpules sobre Berlín

Santiago Calatrava la va idear i Norman Foster produirà finalment la versió britànica per al nou Reichstag. Dos projectes i una cúpula que s'han aproximat fins a una confusió controvertida entre l'original i el seu doble.

Una cúpula. Un parlament. Un concurs. Bon combustible per a rivalitats latents. Fa un temps va ser la muntanya de Collserola. Avui, les vores del riu Spree han es-

devingut la gallera on es batien, i debaten, les infàmies contra l'ètica professional del ram de l'arquitectura, entre el remordiment germànic d'un passat turmentós i la reutilització d'un contenidor oficial per a actes poc més que honorífics, o per a l'acomiadament pomposament funerari del mateix Willy Brandt.

Un presumpte plagi i la dubtosa decisió de la Comissió Parlamentària per a la Construcció han atorgat a sir Norman Foster el privilegi de recuperar la grandesa d'aquest edifici que les adversitats històriques van abandonar a les decisions arbitràries del nazisme. O en les mans del divorci de postguerra entre les dues Alemanyes, i de la posterior reunificació. Per la seua banda, Santiago Calatrava no ha dubtat a llançar públicament un crit d'alerta contra les obscures maniobres dutes a terme per la Comissió en el concurs d'idees per a la rehabilitació del Reichstag berlinès, alhora que en unes declaracions irades i extenses publicades el 9 de juliol a *Der Tagesspiegel* ha afirmat: "El projecte revisat de Foster és un plagi del primer projecte meu. Jo vaig dir que sense la cúpula l'edifici quedava amputat. Les seues idees actuals es contradueixen diametralment amb les que ell mateix va defensar en la primera fase del concurs". De fet, el mateix Foster confessava, en una entrevista a *El País*, que "es tracta de mirar el futur. Per això mai no hem proposat una cúpula com la de l'antic edifici". Cúpula inequívocament de, Calatrava amb la qual coronaria, finalment, el seu projecte definitiu del Reichstag. Una evolució que va contra els seus principis de partida, sòlidament defensats en el seu moment, davant el Bundestag. Un gir, al capdavall, condicionat per una adjudicació que preferia la signatura de Foster i el projecte del valencià.

A més, Calatrava acusava el jurat d'intrigues mafioses, i demanava la dimissió del seu president, Karljosef Schattner, per no haver mantingut el secret en les successives voltes del concurs.

El dia després, el 10 de juliol, l'arquitecte valencià reiterava a *La Vanguardia* que la decisió del jurat es devia més a motius personals que a criteris professionals i remarcava novament irregularitats en el procés de selecció dels projectes de reconversió de l'antic edifici del Reichstag en futura seu del legislatiu germànic. El cas, però, és que l'estudi de l'arquitecte britànic, amb una plantilla de 250

professionals, disposa, a hores d'ara, dels 600 milions de marcs, uns 52.200 milions de pesetes de pressupost per a intervenir en una operació de cirurgia estètica en aquest conjunt arquitectònic. Una condició *sine qua non*: l'haurà d'enllestir per a la inauguració el 1999, majestuosament –i simbòlicament– finisecular. O de canvi de mil·lenni.

La malaurada reunificació. Les dues repúbliques alemanyes –federal i democràtica– es reconciliaven, gairebé mig segle després de conviure, amb el mur de la discòrdia al mig, en un mateix espai geogràfic. Corria la tardor de l'any 90 quan les dues parts van signar, amb tots els protocols, aquell tractat de reunificació que va posar sobre la taula, de manera quasi immediata, la possibilitat de traslladar els parlametaris al seu edifici primigeni. L'estira-i-arroña entre Bonn i Berlín no es va fer esperar, ja que recuperar de la memòria el protagonisme que l'edifici guilleminià va perdre amb l'ascensió del nazisme, significava, indefectiblement, retirar-li'l a Bonn, una població de dimensions reduïdes però d'indiscutible influència europea i que és seu del Govern alemany. Per una majoria minsa, l'estiu del 1991 aclaria la decisió final d'un transvasament del legislatiu a l'històric Berlín.

No podia ser d'altra manera: l'antic i malaguanyat Reichstag hauria de servir per albergar els parlamentaris del segle XXI després de fer-hi una reconstrucció, sinó fidel amb el passat, almenys respectuosa. Així es va decidir, el 30 d'octubre del mateix any, tot i que la transcendència del cas va portar el debat sobre la intervenció arquitectònica a un *vis-à-vis* de 14 rúbriques internacionals. L'italià Aldo Rossi, Rafael Moneo o el mateix Otto Weitling van confrontar, els dies 9 i 10 de febrer del 1992, visions més o menys historicistes: més o menys radicals que cedien al desacord. Aspectes sense resoldre, problemes sense solucions apriorístiques –el Reichstag havia de tornar a lluir la cúpula que va destruir l'incendi del 1933?– marejaren el tauler d'operacions. Davant de la falta de consens, quedava obert, fins el febrer del 1993, el termini de presentació de propostes de rehabilitació de l'edifici, com també dels projectes de planificació urbana dels voltants. La data de publicació d'aquests dos concursos internacionals –26 de juny del 1992– assegurava de passada, en el 151 aniversari del naixement del seu creador, Paul Wallot, la continuïtat d'un Reichstag que ara exigia als arquitectes el respecte del seu contigut històric.

No faltaren, doncs, la solució tecnològica de Norman Foster ni la perspectiva romàntica de Santiago Calatrava el qual compartia amb l'arquitecte de Manchester l'úlcer de l'Olimpíada de Barcelona per la construcció de la

Santiago Calatrava magnífica en el seu treball la dimensió històrica de l'edifici i el corona amb una estilitzada cúpula de vidre i acer. Aquesta paràbola de vidre, molt semblant a la que ara ha adoptat Sir Norman Foster (baix), havia d'adaptar-se harmoniosament a la pedra massissa original.

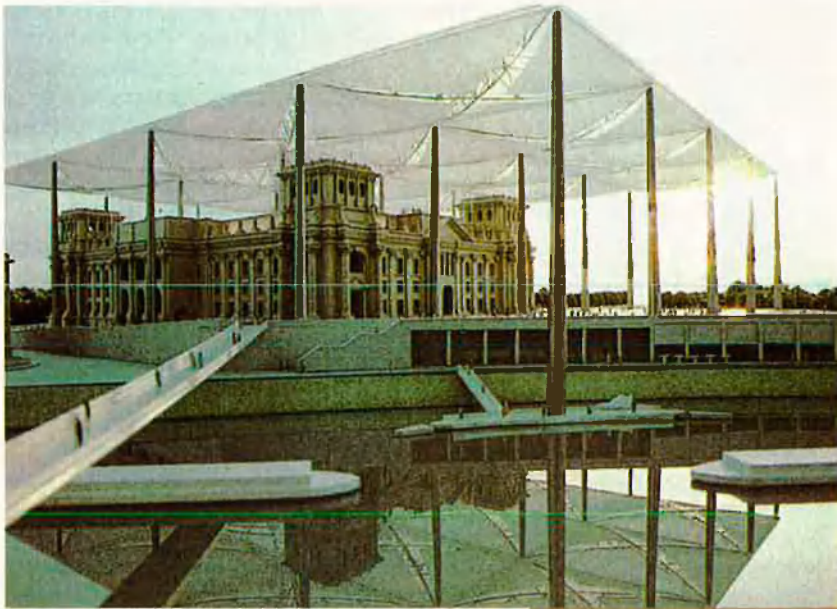
torre de Collserola que Oriol Bohigas va adjudicar aleshores al britànic. "Tot un regal", afirmà en el seu moment l'arquitecte de Benimàmet. Ara, aquest concurs tornava a posar el dit a la nafra i anunciava premonitòriament una hemorràgia greu en aquesta relació, entre gàstrica i visceral. Els dos arquitectes es trobaven de nou, davant un projecte emblemàtic. Ahir va ser la lluita pel símbol de la Barcelona del 92; ara, es tractava d'erigir la imatge del nou Parlament alemany en el seu camí cap al segle que ve.

El resultat final va ser compartit de manera tripartida després que el president de la Comissió, Karljosef Schattner, decidira atorgar el premi *ex-aequo* a l'holandès Pie de Bruijn, el britànic Norman Foster i el valencià Santiago Calatrava. Les solucions, però, molt oposades, aconseguïen no alterar l'essència històrica d'un Reichstag massa emblemàtic. De Bruijn proposava el trasllat de l'hemicicle a un edifici annex mentre que les sales de reunió i altres serveis ocuparien els espais originals de l'antiga construcció. L'holandès es curava en salut i el seu respecte per la memòria històrica l'havia dut a no intervenir pràcticament l'aspecte de l'edifici. Un projecte que cauria en desgràcia entre els membres del mateix jurat.

Dos treballs s'enfrontaven en l'últim esglaó d'un podi que no admetia, al capdavant, convencedors. Norman Foster emfasitzava els símbols d'una societat igualitària cobrint el Reichstag d'un enorme sostre vidriat tan horitzontal, tan igualitari com la mateixa democràcia, que doblava en dimensions la superfície de l'antic edifici. Aquella construcció salomònica sustentada per 25 columnes a 50 metres de terra preservava una relació fraternal i més utòpica que real; una coexistència pacífica i familiar que unia locals públics –teatres, cafès, cinemes– amb espais parlamentaris. O amb el mateix despatx de Helmut Kohl.

El projecte de l'arquitecte valencià defensava postures més historicistes. Respectuós o conservador, el Reichstag de Calatrava magnificava la dimensió històrica de l'edifici, intacte, deshinibit i coronat ara per una estilitzada cúpula de vidre i acer que volia ser la continuadora d'aquella que va signar Paul Wallot en el seu temps. Aquesta paràbola de vidre havia d'adaptar-se harmoniosament a la pedra massissa original, simètricament neoclàssica i un punt megalòmana; ordenada i tranquil·litzadora. A l'igual que la de Wallot –que fou víctima de la piromania nacional-socialista el febrer del 1933– l'element de Calatrava oferia una transparència, entre metafòrica i física, que inundava de llum natural el recinte insigne, els passadissos, l'entrada i altres dependències. A més, la mobilitat d'aquest element rubricava l'obra amb l'empremta inconfusible del fill de Benimàmet: el potencial cinè-

ARXIU

tic, les possibilitats metamòrfiques d'una estructura que, tancada prenia cos del que era –una cúpula– i, en obrir-se, recordava, des d'una perspectiva zenital, l'eclosió d'un motiu floral i deixava al descobert el sistema legislatiu alemany.

Un element –la cúpula discutida– que transposava i reinventava, amb materials actuals, la simbologia i el perfil de l'edifici i del conjunt urbà que mantenia un estret diàleg, com ho feia la cúpula de Wallot, amb la resta de cúpules del Berlín de pre-guerra. La corona de vidre afirmava la identitat del Reichstag, i l'emancipava d'aquesta íntima relació que va esvair-se l'hivern del 33. Ara, naixia el nou Reichstag sobre el meandre del Spree, amb una veritable sobirania arquitectònica. Calatrava hi establí un nou diàleg. La memòria, tan maleïda com la seua ciutat, esdevenia en aquesta relació, l'interlocu-

El projecte original de Norman Foster dista molt del seu resultat final. El 1992 l'arquitecte britànic cobria el Reichstag d'un enorme sostre envidrat (dalt), que ha derivat en una cúpula inspirada inequívocament en el projecte de Calatrava (baix).

tor fidel d'una fraternitat pendular entre l'ahir i l'avui; entre el vell i el nou; entre tradició i modernitat. Un lligam particular que es materialitzava en un mateix corpus: el Reichstag del 1999.

La cúpula de la discòrdia. El 18 de febrer del 1993, les pliques revelaren la victòria tripartida del concurs d'idees per a la rehabilitació del Reichstag i del de planificació urbana que guanyava amb rotunditat, Alex Schultes.

Els treballs d'intervenció del Reichstag no s'ajustaven ni al medi ni a la voluntat estricta de la Comissió Parlamentària per a la Construcció, la qual cosa obligava a una revisió dels treballs, l'abril del mateix any, amb tres noves condicions que, per cert, coincidien, en gran mesura, amb el disseny de Calatrava i que haurien de presentar-se novament abans del 14 de juny de 1993. S'hauria de destinar els espais adjacents del Dorotheenblock a les sales dels grups parlamentaris; ubicar l'hemicicle en el centre de l'edifici i orientar a l'est el Comitè de Direcció de Sessions. Tot això, amb el mínim d'intervencions possibles.

El projecte de l'arquitecte valencià complia d'entrada els dos primers requisits d'una revisió que obligava la versió fosteriana a reduir qual-sevol simbolització arquitectònica, amb la conseqüent mutilació de la idea original. Calatrava reivindicava, com venia fent des de l'inici, la cúpula com a element identificador del nou parlament alemany.

Prescriptivament, la idea primera del britànic va derivar cap a una cúpula i l'originalitat dels treballs s'alienava en favor dels nous requisits. L'horitzontalitat democràtica i transparent s'abandonava ara a una aristocràtica i pomposa bòveda cristal·lina.

Tot i que la presentació dels dissenys es va fer a porta tancada el 17 de juny, en el més rigorós hermetisme, el *Berlin Press* avançava amb tota seguretat dos dies més tard, que la comissió havia fallat en favor de Norman Foster, decisió que es va ratificar oficialment el 21 de juny, sense consultar prèviament els experts. Finalment, l'1 de juliol es demanava a l'arquitecte britànic una nova remodelació de la cúpula. Una dubtosa mimetització permetria, a l'igual que la de Santiago Calatrava, deixar els parlamentaris al descobert per gaudir de les delícies del cel berlinès. Norman Foster va acceptar –malgrat ell? de comú acord amb la Comissió?– un requisit que menys tenia a veure amb el seu projecte original del 1992 que amb la idea primigènia de l'arquitecte valencià. Tant se val, Foster cedia, des del podi, als capricis comprometedors d'un Bundestag que preferia el projecte de Calatrava amb signatura britànica. Una mutilació ètica fins i tot que ben bé li ha valgut al fill de Manchester crear l'emblema de l'Alemanya que ve.

Eliseu T. Climent